

ЮРИДИЧНА КОНФЛІКТОЛОГІЯ

Знайомство з будь-якою наукою розпочинається зі з'ясування значення терміна, який використовується для назви даної науки. В нашому випадку це термін “конфліктологія”. Конфліктологія (від латинського Conflictus – зіткнення, та грецького Logos – вчення, теорія) – наука про конфлікти. Отже, дослівно конфлікт – це зіткнення. Майже в такому вигляді воно входить і в інші мови (Conflict, dispute – англійська, Conflikt – німецька, Conflit – французька, конфлікт – українська та ін.). На побутовому рівні слово «конфлікт» застосовується до широкого кола явищ: від збройних сутичок і протистояння різних соціальних груп до службових чи сімейних суперечок, до проблем кожної особистості, які супроводжують її протягом усього життя. Поняття конфлікту сьогодні не належить якійсь одній певній галузі знань (науки) чи практики. Це соціальний феномен, який проникає в усі сфери людського соціуму, тому його й почали вивчати фахівці різних галузей науки. Сама ж наука конфліктологія має інтегративний характер, вона збагачується життєвим досвідом і досягненнями всіх галузей науки.

Конфлікти, їх вивчення, прогнозування суспільного розвитку, гармонізація суспільних відносин створили передумови для виокремлення самостійної галузі знань – конфліктології. Більш точне розуміння конфліктології як науки можна отримати з такого визначення: Конфліктологія – це система знань про закономірності та механізми виникнення та розвитку конфліктів, а також про принципи та технології управління ними. На думку українських дослідників конфліктології проблема визначення об'єкта і предмета конфліктології не є самоочевидною, а тому доволі складною. Під об'єктом конфліктології слід розуміти всі прояви конфліктної соціальної взаємодії у сучасному світі, людське суспільство і людину з її вчинками, цінностями, оцінками й відносинами в суспільстві та його інститутах.

Предметом же конфліктології як науки є закономірності та механізми виникнення й розвитку конфліктів, а також принципи та технології

управління ними. Конфліктологія є однією з наймолодших галузей наукового знання, що розвилася на межі багатьох наук, і, насамперед – соціології та психології. Конфліктологія виділилась як відносно самостійний напрямок у соціології наприкінці 50-х років XX століття і спочатку одержала назву “соціологія конфлікту”. Ця подія пов'язується з роботами Ральфа Дарендорфа (Німеччина) 5 “Соціальні класи і класові конфлікти в індустріальному суспільстві” (1957), а також Льюїса Козера (США) – “Функції соціальних конфліктів” (1956). На території колишнього Радянського Союзу термін “конфліктологія” з'явився наприкінці 80-х років XX ст., незалежно від впливу Заходу, коли виникли перші симптоми дезінтеграції Радянського Союзу спочатку в російських урядових інститутах чи близьких до них закладах. Згодом термін почав вживатися у наукових установах, інститутах АН Росії, де дістав подальший розвиток та застосування. Перші публікації, де фігурував термін «конфліктологія», з'явилися у російських виданнях у 1991–1992 рр. Проте там не було чіткого визначення ані предмета, ані галузі досліджень даної дисципліни. Далі термін поширився у більшості пострадянських держав і зокрема в Україні, де використовується і в даний час. Термін “конфліктологія” майже відсутній у проблематиці суспільних дисциплін, що розробляються на Заході. Загалом в західних країнах фахівці уникають використання даного терміна, а також похідних від нього. Наприклад, людину, яка є фахівцем в сфері управління та вирішення конфліктів і в нашій країні носить назву конфліктолог, на Заході називають медіатором, або посередником. Однак це не є свідченням того, що проблемі конфлікту там приділяється недостатньо уваги. Навпаки, природа конфлікту вивчається в рамках багатьох суспільних (і не тільки) дисциплін – соціології, політології, психології та соціальної психології, філософії, культурології, теорії міжнародних відносин, математики та інших. Значна кількість конфліктів характеризується наявністю певних юридичних аспектів або виникає і має перебіг у галузі правовідносин. Юридичні аспекти конфліктних

відносин вивчає юридична конфліктологія, яку конфліктологи вважають галуззю спеціальних конфліктологічних знань і практичної діяльності.

Предметом цієї нової галузі знань є насамперед вивчення проблем конфліктної взаємодії між суб'єктами правовідносин. Але вона досліджує конфлікти не лише в самому праві та в системі юридичної практики, які традиційно вивчаються правовою наукою та вирішуються чинним законодавством.

Органічно поєднуючи конфліктологічну проблематику з правовою, юридична конфліктологія вивчає причини, механізми розвитку, особливості перебігу конфліктів, пов'язаних із застосуванням, зміною або порушенням правових норм, розробляє шляхи розв'язання, пом'якшення, управління і запобігання будь-яким соціальним конфліктам за допомогою юридичного інструментарію.

До основних функцій юридичної конфліктології, що впливають із загальних функцій соціальних конфліктів, сучасні дослідники зараховують: • сигнальну, яка характеризує конфліктологію як показник певного стану суспільства, що потребує вжиття заходів пошуку та усунення причин соціальної напруги, вивчення обставин, які породили конфліктну ситуацію, та шляхів виходу з неї; 6 • динамічну, що ґрунтується на загальній здатності будь-якого конфлікту здійснювати зміни. Вплив юридичних конфліктів на процес зміни правової дійсності відбувається у таких напрямках:

а) порушення справедливого співвідношення позицій з огляду на пануючі правові норми;

б) відновлення (повністю або частково) справедливого співвідношення позицій з огляду на пануючі правові норми; в) домагання на новий правових порядок. • диференціюючу, що характеризує юридичну конфліктологію як засіб поляризації суспільства або його об'єднання, що здійснюється через зміни чи розпад соціальних структур; • прогресивну, що сприяє усуненню причин, які породжують конфлікти, а також перешкод, які стримують суспільний розвиток.

До основних завдань юридичної конфліктології належать:

1. Дослідження причин виникнення юридичних конфліктів.
2. Вивчення закономірностей їх розвитку.
3. Розробка рекомендацій щодо застосування юридичних засобів з метою попередження конфліктів, зниження їх гостроти та вирішення.

Таким чином, конфліктологія – наука про конфлікти. Отже, дослівно конфлікт – це зіткнення. Майже в такому вигляді воно входить і в інші мови (Conflict, dispute – англійська, Konflikt – німецька, Conflit – французька, конфлікт – українська та ін.). Природа конфлікту вивчається в рамках багатьох суспільних (і не тільки) дисциплін – соціології, політології, психології та соціальної психології, філософії, культурології, теорії міжнародних відносин, математики та інших. Юридична конфліктологія являє собою «синтез конфліктологічних проблем з положеннями юридичної науки». В полі її зору - не лише «чисті» юридичні конфлікти, а й соціальні конфлікти, які набувають юридичної форми на певних етапах свого розвитку. Досліджуючи правові відносини, інститути й норми з точки зору використання їх для попередження та вирішення конфліктів, юридична конфліктологія тісно пов'язана із загальною конфліктологією, соціологією, теорією держави і права, філософією, соціологією права, політологією, загальною, соціальною та юридичною психологією.